

Civil önépítkezés

*Minden embernek tartozom,
és minden ember tartozik nekem.*

Németh László

Önépítkező romániai magyar civil társadalom

Még mielőtt bárki az elméleti rigorozitás okán és természetes igényével a fogalomhasználat pontosságát kérné számon, hadd jelezzem: mivel a romániai magyar társadalom fogalmát is jobbra csak körülhatárolni sikerült, s nem egyértelműen meghatározni¹, a romániai magyar civil társadalom számomra egyszerűen és egyszerűsítően jelenti a létező intézményhálózatot, illetve magát a mozgalmat, az építkező folyamatot. Erre a kettősségre különben Arató András hívja fel a figyelmet², hiszen a közép-kelet-európai átmenet folyamataiban a civil társadalom egyszerre jelentette az autoritárius hatalmi rendszer tagadását és ugyanakkor az érdektagolás szervezeti feltételeinek a megteremtésére való törekvést. Persze, az idők során szinte nem volt olyan közösségi feladat/cél, amelynek okán a civil társadalom mint keret és eszköz szóba nem került volna, hiszen minden, ami a "félelem falának" a bomlását segítette, ilyen avagy olyan módon civil.

A civil szerveződések alakulási folyamata nem más, mint egy általános felelősség strukturális tárgyiasulása és mozgalommá állandósulása. A folyamatnak megvannak a hely- és időfüggő sajátosságai, s ebben meghatározó, hogy az elitek milyen hagyomány-értelmezéseket jelenítenek meg, illetve miként viszonyulnak a társadalomfejlődés alapvető kérdéseire. Ugyanakkor maga a folyamat nem választható el a civil társadalomról és a civil szféra helyzetéről szó ló, időben a jelzett tényezők függvényében hangsúlyeltolódásokat mutató diskurzustól. Helyesen állapítja meg Papp Z. Attila, hogy bármiként is bővül(t) a civil társadalom fogalmának értelmezése az idők folyamán, létjogosultsága feltételezi a köz- és magánszféra dichotom szétválasztását.³ Salat Levente is jelzi⁴ a fogalmi tisztázás kényszerét, aminek egyik összetevője az eszme- és fogalomtörténeti háttér. Figyelemmel kell lenni a továbbiakban a globális civilitás megjelenésére⁵, és természetesen jelentkezik a romániai magyar nyilvánosságban zajló idevágó diskurzus hatása is.

Számunkra elsősorban ez a diskurzus fontos, amely sokkal inkább a romániai magyar egyesületi szféra helyzetéről szól, mint a fogalmi keretéről. Gyakorlati kihatásai okán fontossá válik, hogy a helyzetértelmező igyekezet miként viszonyul például az olyan, más környezetben természetes értelmezésekhez, amelyek a civil társadalmat a "politikát körbefonó szövődéknek"⁶ tekintik. A kisebbségi közösség civil szerveződései elsődlegesen nem az állami intézmények köré alakuló szervezetek és hálózatok, ugyanis ez esetben a politikai-civil viszony (legalább) kettős tagoltságú. Az állami intézményi szint mellett, de még inkább azt megelőzően, létezik a kisebbségi politikai struktúra, amely intézményileg is, funkcióját illetően is karakteresen más, mint az állami szféra. Ezen másság okán tűnt ideig-óráig úgy, hogy a romániai magyar civil társadalomnak a kisebbségi politikai képviselővel, ennek teljesítményével kapcsolatosan, nem kell - nyilvánosan megjelenített - viszonyulást kialakítania. Egyre világosabb a civil szereplők számára, hogy elodázhatatlan szerepük és felelősségük a társadalmi stratégiák megjelenítése. Ez a szerepfelfogás kikerülhetetlenül vezet el az RMDSZ-szel, mint a kisebbségi magyarság politizáló/hatalmi struktúrájával szembeni önmeghatározáshoz annak ellenére, hogy létezik egy nehezen vitatható értelmezés, miszerint romániai magyar vonatkozásban a civil társadalom az egész kisebbségi közösséget jelenti.⁷

Egyfajta konszenzus mutatkozik abban, hogy a civil társadalmat önmagában az életképes, jövőorientáltan cselekvő helyi közösségek kialakulását elősegítő keretfeltételnek kell tekinteni⁸, számomra mégis a civil társadalom léte elsősorban a politika ellenőrzöttségét jelenti, egy olyan közösségi teret, amelyben a kisebbségi szolidaritás szükségességét nem tagadva léteznek olyan struktúrák, amelyek képesek a szakpolitikai szerepkörön túlmutató, a harmadik szektor önállóságát igazoló korrekciós jelzések leadására. Amikor Salat Levente idézett előadásában arról a paradoxonról beszél, hogy miközben fokozatosan professzionalizálódik a romániai magyar civil szféra, egyre kevésbé beszélhetünk egy autentikus, céljait és feladatait világosan artikuláló és azokat következetesen kivitelező romániai magyar civil társadalomról, akkor - bár tételesen nem mondja ki - szerintem éppen az ellenőrző funkció hiányára utal. Ugyanakkor felveti a kérdést, teljesítményének mérlegelésekor ettől a civil társadalomtól talán túlságosan sokat

várunk el. Véleményem szerint nem, hiszen a civil mivolt meghatározó jegyének nem a magá n- és közszféra szétválasztását, hanem a helyzetből fakadó funkciók gyakorlását kell tekintenünk.

Gondoljuk tovább az idézett paradoxont. A demokratikus átmenet folyamataiban általában - ekként Közép-Kelet-Európában is - komoly szerepet játszott/játszik az önmagát a hatalommal szemben megfogalmazó civil társadalom, éppen mivel képes a hatalom által ellenőrzött kommunikációtól független nyilvánosság létrehozására. Ez a civil társadalom alulról induló - tehát: nem kormányzati - kezdeményezéseket és felelős személyek társulási szabadságát és képességét feltételezi, ugyanakkor többnyire a létező kritikáját jelenti, bizonyos (erő)fölénynek a tagadását. Bár erről a romániai magyar nyilvánosságban kevés szó esik⁹, a jelek szerint ez a tagadó funkció okoz gondot kisebbségi közegben, nehéz vállalni azt a konfrontációt, amely sokszor és sokak értelmezésében - szerintem csak látszólag - ellentmond a közösségi szolidaritás hirdetett és vállalt elvének. Ezt a helyzetet bonyolítja tovább a civil társadalommal kapcsolatos, több román szerző által hivatkozott paradoxon: a civil társadalom szükséges és reményt keltő, de romániai megvalósítása pusztán illúzió.¹⁰

A civil társadalom nyugati minta szerinti, térben és időben különböző helyszínek és közösségek vonatkozásában történő megvalósíthatósága dilemmaként nem egyszer felmerül¹¹, természetes módon, hiszen a civil társadalom által képviselt morális tartalom kulturálisan kondicionált. A civil társadalom normativitása egyféleképpen nyilvánul meg a nyugati, másként az ettől eltérő társadalmi-kulturális közegben. A másság azonban nem jelenti azt, hogy a politika társadalmától elkülönülő és a politikára közvetlenül ható civil élet intézményi kerete ne létezne igen sok esetben, még akkor is, ha a hatás nem, vagy nehezen állítható párhuzamba azzal, ahogyan Hegel a civilt (= polgári társadalom) értelmezi. A nyugati minta szerinti modern egyesületi élet olyan szerveződéseket jelent, amelyek alapja a tagok egyenlősége, autonómiája, be- és kilépési szabadsága, illetve a döntéshozatal procedurális szabályozottsága. Bár e feltételeket sokszor és sok helyen csak részben teljesítik, az egyesületi élet modernizációs hatása vitathatatlan.

Önépítkező romániai magyar civil társadalom

Aki a romániai magyar civil - egyesületi - szféra mozgásait, illetve mozgásterét kívánja vizsgálni, annak a jelzett általános társadalmi-kulturális adottságokon túl figyelembe kell vennie egyrészt a szféra helyzetét, teljesítményét, illetve az aktuális társadalomszervezési feladatokat. Salat Levente idézett előadásában az egyesületi szférával kapcsolatos legsürgetőbb feladatnak azt tekinti, hogy minél árnyaltabb, kimerítő és naprakész információk álljanak azok rendelkezésére, akik közpolitikai és társadalomszervezési feladatokat vállalnak. Somai József szerint észre kell venni azt is, hogy a civil szféra működését illetően egyre több a bizonytalanság¹², ugyanis: mozaikállapotú, nehezen körülhatárolható, individuális egységekre széteső, szervezetlen entitás; nincs arányos és átfogó ágazati rendszere; hiányzik a közösségi értékrendek kialakításának stratégiája; hiányzik a társadalmi szintű civil kontroll szerepkör érvényesítése; hiányzik a saját belső erőn alapuló, önálló gazdasági háttér és ennek sajátos pénzügyi rendszere. Kötő József úgy értékeli, a szakszerű és minőségi munka megköveteli a vertikális szerveződést, és ajánlatos ágazatonként egyfajta szakmai kamarákat létrehozni.¹³

A fenti észrevételek és megállapítások mellé továbbiak sorolhatók - Somai József a *Magyar Kisebbség* számára írt vitaindítójában a helyzetet általánosan úgy jellemzi, hogy rendszert kell teremteni a civil szférában. A rendszert a támogatási formáktól a szféra hatékonyságáig nem csupán elvi, illetve strukturális kérdésekre vonatkozóan igényli, hanem erkölcsi vonatkozásban is: a támogatások sorsáról döntő és a kedvezményezett ne lehessen ugyanaz a (jogi) személy.

Szemponatok keresése helyett a civil szervezetek helyzetének értékeléséhez érdemes röviden megidézni a szektor önmozgását. A helyzetet erdélyi szinten elemző friss kutatás hiányában, jelzésként, vegyünk egy tevékenységi területet, illetve egy megyét. Szakterületként a szórványt idézném, azt a nehezen meghatározható, mégis hatásaiban egyre inkább megnyilvánuló közeget, amelyre talán a leginkább jellemző a forráshiány, illetve az Apáczai Közalapítvány 2001-es kiírásáig kizárólagosan a szórvány számára elérhető forrás nem létezett. Ugyanakkor a politika talán ezzel a területtel bánt a legmostohábban: bár valamikor 1995 táján létrejött egy, az RMDSZ ügyvezető elnökének közvetlen irányítása alá tartozó bizottság a szórvány sajátos kérdéseinek megjelenítésére és kezelésére, gyakorlatilag semmi nem történt ezen a vonalon. Vetési László többszörös jajiáltásai - "Koraérett tinédzser korszakba jutott a posztkommunista Romániának és az erdélyi magyarságnak az a nemzedéke is, amely csak halványan, vagy már nem emlékszik a kommunizmusra. Ennek a nemzedéknek [szórványban] már nincsenek igazi [...] etnikus és nyelvi sikerélményei, de nem lehet még összekovácsoló manifesztív tettélménye sem, amelyek kisebbségként pozitív tartalommal és önértékeléssel tölthetnék fel. Nincs magyar környezetben megmutatkozó közéleti, hivatali, politikai, gazdasági, nyelvi sikerélménye. Ez az a nemzedék, amelynek már elmosódott a »mi« és »ők«, a »mi« és a »testvérek« alapérzése." ¹⁴ - illetve tetemrehívásai ellenére semmi sem történt volna, ha a helyi

társadalom nem mozdul meg. Ha bizonyos központi kezdeményezésekre várnak, nem alakult volna ki a programok és megoldások meglepően széles pászma: szinte mindenre (iskolabusz, kollégium, ösztöndíj-rendszerek) van példa helyben, miközben ezek közül program csak az utóbbira alakult ki központi elképzelés szerint - az Iskola Alapítvány példája okán, segítségével, és elsőként ezen Alapítvány alapjainak a felhasználásával. A szórvány anyanyelvű oktatását illetően úgy tűnik, kimozdulunk abból a méltatlan helyzetből, amikor mindenki csak a nyilvánvalót bizonygatja: mennyire fontos a konkrét beavatkozás. Éppen a létező helyi szintű tapasztalat felhasználásával alakulhat ki azon erdélyi program, amely külön forrásokat is biztosít majd a teljesítésre.

Az idézett területen mutatott teljesítmény alapján merem állítani: a romániai magyar civil szféra elismert társadalmi-közéleti tényezővé vált.

Temes megyében 2002-ben 48 helyi egyesület-kör-alapítvány-együttes működik többé vagy kevésbé folyamatosan, melyek közül helyi bejegyzéssel 26 rendelkezik (további 2 országgal). A 2002-es népszámlálás szerint a megyében 52 ezer magyar él, ami azt jelenti, hogy kb. 1100 lakosra jut egy szerveződés. Ez nagyjából megfelel a romániai magyar átlagnak, ugyanis az Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány nyilvántartásában kb. 1500 szervezet szerepel. Ha etnikai viszonylatban nézzük meg a helyzetet, akkor a megye kb. 800 (2000: 803, 2001: 766 adószámmal rendelkező civil szervezetet tartottak nyilván) bejegyzett civil szerveződése közül a (működő) 27 magyar mintegy 3,5 százalékot jelent, ami jóval alatta van a magyarság helyi demográfiai részarányának (kb. 8 %). Ha a bejegyzés nélkül működő szerveződések (20) is számításba vesszük, akkor sem érjük el a megyei átlagot: a megyében 1000 lakosra 1,1 civil szerveződés jut, magyar vonatkozásban pedig 0,94. A bejegyzett egyesületek közül mindössze 1 - a Franyó Zoltán Irodalmi Alapítvány - tevékenysége szünetel, ami a megyei helyzethez viszonyítva kiemelkedően jó arány: Temes megye adószámmal rendelkező 766 civil szerveződése közül 2001-es pénzügyi mérlegét 419 tette le.¹⁵

A 49 szerveződés közül 9 olyan hagyományörző egyesület, amelynek (még) nem indították el a bejegyzését, de helyi és megyei önkormányzati támogatásban részesültek/részesülnek, tevékenységük ismert és folyamatos. 11 szerveződés bejegyzése van folyamatban, ezek közül 6 gazdakör, 3 oktatási-művelődési és 2 szociális. A bejegyzéssel rendelkező 27 szerveződés közül 12 tevékenységi területe az oktatás és a művelődés, ifjúsági 3, van 1 nősövetség, 2 testvértelepülési kapcsolatok ápolását célzó, 1 turisztikai-honismereti, 1 (kihalt települést idéző) emlékbizottság, 6 gazdasági, illetve 1 olyan társaskör, amely egy városrész magyar lakosságát kívánja szolgálni változatos programkínálattal. Ha az ifjúsági szervezetek és a nősövetség többnyire kulturális tevékenységét is figyelembe vesszük, akkor túlsúlyban van az oktatás és a művelődés, ami - szórványról lévén szó - természetesnek tekinthető. Az utóbbi két évben Temesváron 2, vidéken szintén 2 egyesület tűzte ki célul egy-egy kis iskola támogatását, de az igazán új elem a gazdasági és szociális terület iránti érdeklődés megerősödése, illetve jelentkezése: 1 gazdakör 1995-ös bejegyzésű, további 5 a 2000-es évtől errefelé nyert jogi személyiséget.

A bejegyzések időpontja szerinti statisztika a következő:

Év	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Szám	3	1	1	1	1	3	1	1	1	1	7	6

A kezdeti lendületet - az 1990-es 3 bejegyzett közül 2 ifjúsági szervezet - csendes évek követték, az 1995-ös "csúcs"-ra nincs külön magyarázat, viszont 2000-től a megyei RMDSZ programba vette a vidéki szervezetek bejegyzésének támogatását, ugyanakkor a gazdaköri mozgalom is ekkorra jutott el oda, hogy megyszerte kezdték értékelni a tevékenységét. Érdekes még megnézni a civil szervezetek város-falu közötti megoszlását. Megjegyzendő: az első falusi egyesületet 1997-ben, az első városit (Lugoson) 1994-ben jegyezték be.

Településtípus	Bejegyzett szervezet	Bejegyzés alatti szervezet

Temesvár - megyeszékhely	15	2
Városok (3+1)*	6	3
Falvak (5+5)*	6	6

Megjegyzés: A *-gal jelzett számok jelentése: bejegyzett, illetve bejegyzés alatti szervezetekkel rendelkező települések száma.

A fentiekkel kapcsolatosan mindössze két megjegyzést kell tennem: az utóbbi 2-3 évben a civil mozgalom fejlődésének új szakaszába lépett: jelentős lendületet vett, ugyanakkor a strukturális aránytalanságok - főleg kulturális és oktatási irányultság és elsősorban (nagy)városi tevékenység - kiegyenlítődése elkezdődött. Véleményem szerint mindkét megjegyzés erdélyi magyar vonatkozásban is érvényes.

Önépítkező romániai magyar civil társadalom

Térjünk vissza a korábban megfogalmazott kérdéshez: vegyük számba a szféra mozgásán túl az egyesületi szféra - és általa a civil társadalom - számára adott mozgásteret. Ez - jeleztük - természetesen függ egyrészt a szféra teljesítményétől, másrészt az aktuális társadalomszervezési feladatoktól. Az utóbbi kérdéskör vizsgálata vagy az érdekelt társadalmi szereplők bevonásával - értsd: terepkutatással - történik, ennek hiányában szinte elkerülhetetlen a szubjektivitás - jogos - vádja. A civil szféra teljesítménye jelentős mértékben függ a támogatási rendszertől, prioritások meghatározásától, különböző függőségektől, elszámoltathatóságtól, megannyi olyan kérdéstől, amelyről véleményt a civil szféra bármely szereplője mondhat, de igazi súlya, reprezentativitása csak a kollektív véleménynek van, amihez szükségesek a megfelelő konzultációk.

A továbbiakban egy olyan kérdéssel kívánok foglalkozni, amely a 2002-es Civil Fórumon történt felvetése után komoly és elsősorban negatív visszhangot váltott ki.¹⁶ Ez pedig a civil szféra önmozgásának a kérdése, amelyet Somai József taglal vitaindítójában, de érintette Salat Levente is idézett előadásában, amikor úgy foglalt állást, hogy mindenképpen szükséges az egyesületi/civil szféra koordinációja, amit viszont meg kell különböztetni a kezdeményezéseket megbénító integrációtól. Amikor a koordináció-integráció kérdését taglaljuk, természetesen utalnunk kell a már idézett Civil Fórumon elhangzott, vitát kiváltó, egyfajta civil parlament létrehozására vonatkozó javaslatra. A javaslattevő szerint szükség van/volna egy olyan struktúrára, szervezeti ernyőre, amely legalább két alapvető kérdésben előrelépést jelentene: a civil szféra szakmai/közéleti prioritásainak a megfogalmazását és a támogatási rendszer reformját illetően. A kettő további következménye a sokkal nagyobb fokú átláthatóság, ugyanakkor egy parlament típusú civil tetőszervezet a közfeladat-vállalás, -átadás kérdéseiben is igen hasznos lehet.

Mielőtt véleményemet a jelzett kérdést illetően megfogalmaznám, szükségesnek és hasznosnak érzem egyfajta körkép felvázolását: miként alakul a civil szféra helyzete néhány posztkommunista, tehát a románaitól lényegesen nem különböző helyzetű országban?

Szlovákiában a civil szerveződések országosan két tetőszervezetet (ligát) alakítottak ki, ezek keretében lépnek fel a kormánnyal és általában a politika intézményes szereplőivel való tárgyalások hatékonyságának fokozása érdekében.¹⁷ Mindkét szerveződés százegynéhány civil szereplőt képvisel, a kettő közötti alapvető különbség ideológiai: az egyik a jobboldalhoz, a másik a baloldalhoz áll közelebb.

Szerbiában a helyzet annyiban bonyolultabb, hogy ott a politikai ellenzék évek óta vagy nem létezik, vagy roppant gyenge, miáltal a civil szféra szerepe felértékelődik. A '90-es években a Milosevics elleni politikai megmozdulások egyik fő ereje, támogatója éppen a civil szféra volt. Ilyen politikai környezetben szinte természetes, hogy a civil szféra politikát ellenőrző funkciója megerősödik, szinte elsődlegessé válik. A civil kontroll-szerep kisebbségi vonatkozásban is megnyilvánul - sokkal kevésbé érvényesül a kisebbségi közösségekre máshol jellemző belső szolidaritásnak az a változata, amely az etnikai együvé tartozás jegyében többnyire nem viszi a nagy nyilvánosság elé

a közösség életének a politika szereplőin számon kérhető zavarait. 2002 szeptemberében Szabadkán került sor mintegy hetven - tíznél több kisebbséget képviselő - civil szervezet részvételével arra a tanácskozásra, amely a 2002-ben érvénybe lépett szerbiai kisebbségi törvény alapján felálló kisebbségi nemzeti tanácsok tevékenységét ellenőrző közös testület felállítását célozta meg.¹⁸

Kisebbségi magyarok részére mindig elsődlegesen fontos a magyarországi helyzet, nem utolsósorban azért, mert a támogatás jelentős - döntő - hányada innen érkezik. A továbbiakban többnyire személyes tapasztalatról számolok be, ugyanis a kolozsvári Civil Fórum után kialakult vita okán szükségét éreztem illetékes és felelős magyar civil képviseletek helyzete és gyakorlata iránt érdeklődni.¹⁹

A civil szféra közvetlen közéleti szerepvállalását több ok/tényező válthatja ki, ezek közül elsőként a bizonyos kormányzati politikával szembeni kritikai alapállást említem. Az egyetemek rektorainak konferenciája mintájára létrehozott Kulturális Szervezetek Elnöki Konferenciájának (2000) bevallott célja egy autentikus és demokratikus szakmai pólus megteremtése a civil-kormányzati partnerség és párbeszéd megtervezéséhez, illetve jegyében. A szakmaiság alapján álló és a közvetlen demokrácia eszköztárát használni kívánó közösségi igyekezet jelentette a Civil Nemzeti Tanács (2001) létrehozói számára az indító okot. A civil minőség nem csupán azért nem jelent műkedvelést, mert ebbe a szférába tartoznak a szakmai szervezetek és a kamarák is, hanem mert elsődlegesen a szervezeti keretre vonatkozik, vagyis a tevékenységek részesei, a részvétel milyenségét és nem szakmaiságát illetően különböznek a hasonló téren működő, közintézmények által alapított intézetek munkatársaitól. A Civil Nemzeti Tanácsot a feladat hozta össze: az európai integráció által felvetett kérdések és folyamatok kapcsán kívántak hiteles és szakmai véleményt megjeleníteni²⁰, annak a gondolatnak a jegyében, hogy a civil közelítésmód, látásmód sok szempontból különbözhet attól, amit a "hivatalos" intézetek képviselnek. A közügyekkel kapcsolatos véleménynyilvánítás, mi több, a beleszólás pedig általános jog. A szakmaiság jegyében, pontosabban a civilek szakmai feladatvállalásának elősegítése érdekében javasolta a Magyar Kulturális Szövetség egy olyan országos pályázati alap létrehozatalát, amely az Európai Unió programokban való részvételt segítené elő azáltal, hogy a pályázóktól megkövetelt 30-40 százalékos, civil szerveződés esetében jelentős terhet okozó pályázati önrészt a nyertes pályázók számára biztosítaná.²¹

2002 a magyar civil világban a civil szektor társadalmi szerepéről és hatékonyságának a fokozásáról szóló diskurzus éve. Többen nyilatkoztak a civil stratégia megalkotásának szükségességéről, amely a szektor számára minden fontos kérdésben hiteles álláspontot jelenít(ene) meg.²² A stratégia kidolgozásának főbb elemei: egyenrangú partnerek közötti kapcsolatokra irányul, tiszteletben tartja a szervezetek autonómiáját és szakmai függetlenségét, tárgyyszerűség és ideológiamentesség jellemzi, ugyanakkor figyelembe veszi, hogy a civil szervezeteknek komoly szerepük van a társadalmi válaszok kialakításában. A stratégia célja a civilbarát jogi környezet megteremtése, az állam és a civil szektor közötti folyamatos párbeszéd biztosítása, a szektor fejlesztő szolgáltatásainak fokozott támogatása, illetve egy több lábon álló támogatási forrásszerkezet kialakítása. A stratégia felsorolt jellemzőiből következik, hogy a civil szereplők igénylik az állami döntés-előkészítési rendszer megnyitását a társadalom, a civil szektor előtt, s ennek érdekében ki kell alakítani a megfelelő kommunikációs csatorná(ka)t. Ennek jegyében készítették elő a kormány és a civil szervezetek közötti keretmegállapodás tervezetét, s az ezzel kapcsolatos első találkozóra már sor került.²³

A kormánnyal kialakítandó együttműködés ügye emelte előtérbe a nonprofit szféra érdekképviseletének kérdését. A szektorra vonatkozó jogi szabályozás, illetve támogatási politika egy sor olyan dilemmát vet fel, amelyekkel kapcsolatosan a civil szereplőknek közvetlenül és hitelesen (tehát: minél teljesebb körűen) kell(ene) megnyilvánulni. Az belátható mindenki számára, hogy nem 65 ezer, de 6,5 ezer szervezet képviselőivel sem lehet párbeszédet folytatni. A párbeszéd intézményének a felállítására állami oldalról aligha történik kezdeményezés, hiszen a szervezetekben nagy a bizalmatlanság egy központilag kialakított "nonprofit hatóság" iránt. Maga a szektor viszont heterogén, sok szervezet olyan tevékenységet folytat, hogy semmilyen képviseletre nem tart igényt, ezért minden kötelezettséggel járó szektorszintű kezdeményezés ellenérzést vált ki belőlük. Ezen szempontok mellett, illetve ellenére kialakítható egy olyan struktúra, amely a célnak megfelelne. A javaslattevő szerint nem a jogi értelemben vett szervezetiség, hanem a szektor legitim képviselete volna a kialakítandó - ahogyan Sebestyén István nevezi - Nonprofit Tanács célja és feladata.²⁴ A tanács létrehozatalának a törvényi és szervezeti feltételeiről ezen helyen a tájékoztatást fölöslegesnek tartom, az viszont fontos, hogy szervezeti képviseletről a vita változó intenzitással mindmáig folytatódik. A Tanács javasolt funkcióit Gosztanyi Géza fogalmazta meg²⁵ - ezek: érdekképviselet, érdekvédelem, lobbizás, külhoni képviselet, miközben háttérintézményként adminisztráció, információgyűjtés, jogi és pályázati segítségnyújtás, oktatás volna a feladata - s vele kapcsolatosan merült fel egy Nonprofit Kutatóintézet szükségességének a kérdése is.

Bár a vita végigkövetése igen érdekes és tanulságos a témakör iránt érdeklődő számára, még egyetlen észrevételt

idéznek: a tanács nem helyettesítheti a civil szféra hálózatszerű működését, mert ez biztosítja az egyes szereplők számára a képviseleti rendszer hatékonyságát. Ennek érdekében többen javasolják, hogy ne egyes szervezetek legyenek a tanács közvetlen tagjai, hanem ágazati/szakmai/területi szerveződések.

A vita és ezáltal a felvetés értékelésére nem vállalkozom. Viszont pár passzussal korábban azt ígértem, a civil parlament/kamara/tanács - ki-ki válassza ki a neki tetszőt - kérdésében véleményt nyilvánítok. Meggyőződésem, amennyiben a romániai magyar civil szféra nem találja meg a szakmai/területi laza integráció²⁶ módját, mind társadalmi szerepét, mind a civil szférának szánt források hatékonyságát illetően csak hátránya származik belőle. Egyedüli kérdés: mikor ismeri fel minden illetékes - legyen civil avagy politikai szereplő - ezen tétel igazságtartalmát?

Jegyzetek

¹ Túros Endre (szerk.): *Változásban? Elemzések a romániai magyar társadalomról*. KAM, Csíkszereda, 1995.

² Lásd Arató András: *Civil társadalom, forradalom és alkotmány*. Új Mandátum, Budapest, 1999. 118-146.

³ Papp Z. Attila: *Sétanyomatok*. Pro-Print, Csíkszereda, 2001, 103-147. Papp szándéka szerint a civil társadalom eszméjének a romániai nyilvánosságban való jelenlétét vizsgálja dolgozatában, s bár következetesen végig követi a téma sajtóját, utalásszerűen sem tér ki a kolozsvári Civil Fórumok anyagait tartalmazó vastkos kiadványokra. Ezek: Somai József (szerk.): *Civil Fórum 2000 - A civil szféra szerepe a közösségfejlesztésben*. AEMCSZ, Kolozsvár, 2000, illetve a szintén Somai szerkesztette második kötet *Civil Fórum 2001 - A tudás mint társadalmi erőforrás*. AEMCSZ, Kolozsvár, 2001.

⁴ Salat Levente: *A romániai magyar civil társadalom az ezredfordulón*, a IV. Civil Fórumon - Kolozsvár, 2002. április 29-30. - tartott előadás.

⁵ Szabó Máté: Globalizáció, civil társadalom és jogvédelem. In *Magyar és európai civil társadalom*. MTA RKK, Pécs, 1999. 26-45.

⁶ Kende Péter: Politikai kultúra, civil társadalom, elit. *Világosság*, 1994/1. 22-37.

⁷ Fábián Ernő: Az autonóm társadalomszerveződés előzményei. *A Hét*, 1993. 24. 5.

⁸ Bakk Miklós - Horváth Andor - Salat Levente: A 2000. év küszöbén - politika és kisebbségi magyar társadalom Romániában. In Bakk M. - Székely I. - Toró T. T.(szerk.): *Útközben*, Pro-Print, Csíkszereda, 1999. 70-88.

⁹ Ezzel kapcsolatosan lásd: Bodó Barna: Az eszményi civiltől a civil eszményig. *Krónika*, 2002. júl. 13-14.

¹⁰ Idézi: Papp Z. A. *i. m.* 117.

¹¹ Lásd: P. Chatterjee: On Civil and Political Society in Post-colonial Democracies. In S. Kapiraj & S. Khilnani (eds): *Civil Society. History and Possibilities*. Cambridge University Press, 2001. 170.

¹² Somai József: Spontán vagy tudatos önszerveződés? *Krónika*, 2002. május 18-19.

¹³ Kötő József: Gondolatok a civil önépítkezés modelljéről. *Krónika*, 2002. május 25.

¹⁴ Vetési László: Reményeink megtartó iskolája. In Bodó Barna (szerk.): *Szórvány és iskola*. Iskola Alapítvány, Kolozsvár, 2001.

¹⁵ Lásd: R. Ticiu: *Evoluția sectorului neguvernamental în județul Timiș*. Studiu Agentia AID-ONG, 2002.

¹⁶ Lásd: Kötő József idézett írása mellett Pillich László: Önszerveződés vagy (ön)szervezés? *Szabadság*, 2002. május 11.

¹⁷ Információforrás: dr. Adorján Zoltán Pozsonyból, az egyik - a baloldallal szimpatizáló - liga képviselője.

¹⁸ Erről személyes részvétel alapján számolhatok be. A közös testületbe 6 kisebbség képviselője került be.

¹⁹ A következő civil szervezetek képviselőivel folytattam/folytattunk beszélgetést: Civil Nemzeti Tanács (18 ágazati szövetség közös képviselője, dr. Havas Miklós), Európa Ház (Barabás Miklós, az évenkénti Civiliáda szervezője, a civil stratégia kidolgozásának elindítója és ösztönzője), Püspök László (a Külügyminisztérium civil diplomáciai koordinátora), Falufejlesztési Társaság (Kemény Bertalan az elnöke), Társadalmi Egyesülések Szövetsége (mintegy 500 szervezetet képvisel, Lóránt Károly), Dél-Magyarországi Civil Szervezetek Szövetsége (135 tagszervezet, dr. Besenyi Sándor), Kulturális Szervezetek Elnöki Konferenciája (dr. Pomogáts Béla).

²⁰ Első ilyen jellegű vállalkozásként készült el az a jelentés, amely a világbanki szerkezetátalakítási programok hatását vizsgáló kutatás eredményeit mutatja be: *Civil szervezetek a magyar gazdasági és társadalmi átalakulásról*. Szerkesztette: Hoós János, Lóránt Károly, Morva Tamás, Budapest, 2001.

²¹ Lásd: Besenyi Sándor: Feljegyzés a Kulturális Szervezetek Elnöki Konferenciája állásfoglalása kidolgozásához, 2002.

²² Erről több mint egy esztendeje vita folyik a civil szereplők között, a vita anyagát tartalmazó web-oldal: www.civilegyuttmukodes.hu.

²³ 2002. szeptember 3-án találkozott dr. Baja Ferenc, a Miniszterelnöki Hivatal civil kérdésekben illetékes államtitkára 280 civil szervezet képviselőivel, a három megbeszélte témakör egyike a megkötendő megállapodás volt.

²⁴ Lásd: Sebestyén István: *Vitairat a nonprofit szektor érdekképviselőinek megoldásáról*, 2001. május 14.

²⁵ Lásd: Gosztonyi Géza: *Hogyan tovább civilek?* 2001. június 15.

²⁶ Bármilyen tető/ernyőszervezetben gondolkodunk, az végeredményben egyfajta integráció.

- [Somai József: Rendszert teremteni a civil szférában](#)
- [Bereczki Kinga: Hozzászólás Somai József Rendszert teremteni a civil szférában című írásához](#)
- [Bodó Barna: Civil önépítkezés](#)
- [Farkas Éva: Civilek együtt](#)
- [Farkas Miklós: Az érdekegyeztetés, érdekvérvényesítési szolidaritás és partnerségi kapcsolatok kialakításának jelentősége a civil szerveződésben](#)
- [Dr. Fleisz János: Hozzászólás](#)
- [Kósa András László: A romániai magyar civil szféra természetrajzához](#)
- [Kötő József: A civil társadalom erői felszabadításának egy lehetséges útja](#)
- [Lőrincz Zsuzsanna: Hozzászólás Somai József vitaindító írásához](#)
- [Szenkovics Dezső: A civil szervezetek helye és szerepe a társadalomban](#)
- [Sebestyén István: A nonprofit szektor érdekképviselőinek megoldása](#)
- [Bárdi Nándor: Önszerveződés és önreflexió a két világháború közötti magyar kisebbségtörténetben](#)
- [A Népies Irodalmi Társaság Politikai Osztályának tájékoztatója a romániai magyarság megszervezéséről és a népkisebbség helyzetének tanulmányozásáról \(1924\)](#)
- [Jancsó Benedek feljegyzése az erdélyi kulturális és társadalmi akciókról \(1926\)](#)
- [Sulyok István tervezete az EMKE átalakítására \(1926\)](#)
- [Sulyok István tervezete magyar kultúrhatóság felállítására \(1927\)](#)
- [Sulyok István: Az erdélyi magyarság társadalmi szervezete](#)
- [Sulyok István: A magyar könyv Erdélyben](#)
- [Kovács György: Gyalogszerrel a Székelyföldön](#)
- [Constantin Iordachi: A nemzet újrarajzolt határai: A magyar "státustörvény" és Románia kettős állampolgárságra vonatkozó politikája a Moldovai Köztársaságban](#)
- [Juan J. Linz: Nemzetépítés és államépítés](#)
- [Charles Taylor: Nacionalizmus és modernitás](#)
- [Sorbán Angella - Nagy Kata: Beszélgetések a státustörvényről Erdélyben](#)
- [Veress Emőd: Végrehajtás és döntéshozás viszonya a helyi közigazgatásban. Miért beteg Romániában a helyi közigazgatás?](#)

Szász Alpár Zoltán: A demokrácia modelljei Romániában: a valóság számokban kifejezve

- Nagy Csongor István: A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére (2.)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék